
Paulus og Smeden Alexander

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Paulus og Smeden Alexander	4
Metadata om værket	4
Titel	6
1. Akt: I.	6

Paulus og Smeden Alexander

Kilde Indskrivning af Kaj Munks håndskrevne manuskriptfragment, som findes skrevet på 8 sider i et kladdehæfte, dateret Stærekassen 21. juli 1938 - kl. 12.14 middag. I samme kladdehæfte findes også forarbejde på 8 sider til *Han sidder ved Smeltediglen*. KMF-nr. 26.12.01.

Indledning

I *Foraaret saa sagte kommer* (1942) forklarer Munk lidt spøgefuldt, at da han i sin ungdom gav sig i kast med dramaet om *Samson*, begyndte det at foresvæve ham, at meningen med hans liv var nok den, at han skulle dramatisere alle Bibelens skikkelser, “baade det gamle og det nye Testaments”. Dette persongalleri er nok ikke blevet så stort som han oprindeligt havde forestillet sig, men det kom trods alt til at omfatte både Pilatus, Samson, Herodes, kong David og Batseba, Akitofel, kong Saul, ypperstepræsterne Annas og Kajfas, Paulus, Peter og flere af Jesu disciple I 1932 skrev Munk artiklen “Paul Tarse”, hvis mening var, at få “Bibelens Skikkelser ned fra Kirkeruderne og ud fra Doktordisputatserne, ned hos the man in the street”. Hans optagethed af den “lille, levende, dirrende Agitator” var så stor, at idéen om, at skrive et skuespil om ham, ikke forlod ham i de følgende år. Ifølge Munk-biografen Niels Nøjgaard skulle han en gang i året 1938 have erklæret, at han kun manglede at skrive ét skuespil – skuespillet om apostlen Paulus. Det lykkedes ham dog samme år at påbegynde det, men han nåede ikke længere end til første akt. Det er dette udkast, man finder i nærværende fragment. Selv om hovedskikkelsen er den samme, har det faktisk ikke noget tilfælles med de fire akter (*Alverdens-Urostifterne*, 1943), Munk færdiggjorde kun en uge før han blev myrdet.

Handlingen foregår i en teltmagerfabrik i den græske by Korinth, hvor Paulus kommer for at søge om midlertidigt arbejde. Mødet og samtalen mellem Paulus og fabrikkens benhårde opsynsmand, Alexander, er tekstens centrale del. Paulus er her i færd med sin mission som apostel, hvorimod det senere skuespil, *Alverdens-Urostifterne*, omhandler tiden inden Paulus’ mission begyndte, altså hele forhistorien, bl.a. forvandlingen fra farisæeren Saulus af Tarsus til apostlen Paulus, som gjorde, at “Nazisten var blevet Kommunist” – for at bruge Munks ord i “Paul Tarse”.

Ud fra udkastets beskedne grundlag er det selvsagt vanskeligt at udtale sig med stor sikkerhed, men stilmæssigt ligger det i det realistiske og hverdagsag-

tige spektrum i modsætning til de tidlige bibelske skuespil bl.a. *Pilatus* (1917) og *Samson* (1917), der sprogligt er langt mere svulmende og poetiske. Sammen med skuespillet *Kong Saul* (1933), der i øvrigt heller ikke er fuldendt, og *Alverdens-Urostifterne* (1943), kan man sige, at det danner en lille gruppe af mere samtidssvarende bibelske skuespil. Der er bl.a. tale om “det kommunale Kontor” og “Kontoret for Arbejdssøgende”. Det ikke færdiggjorte udkast fra 1938 offentliggøres her for første gang.

Paulus¹ og Smeden Alexander

2

1. Akt: I.

Et langstrakt skummelt ildelugtende Rum; hvergang Teltdugen løftes, flammer det ind af Sol. Arbejdere sidder rundt paa den bare Jord og syer. Slaver gaar dem til Haande.

- (1) Alexander Opsynsmand: Kommer for sent til Arbejdet. 39 Stokkeslag. Hilst Kejserens Billede sjusket. 39 Stokkeslag. Altsaa ialt 78 til hver. Ud med dem med det samme. (3 føres ud) Faa de Kalvehuder over i Garveriet og det i en Fart. Han tager for lange Sting dernede. Vandet til det fine Byssos-Lærredet³ er ikke kogt nok endnu. Tilbage med det og over Ilden engang til.
- (2) En fremmed Mand: (*har lempet sig forsigtigt inden for Teltforhænget.*) Undskyld, det sku' vel ikke ku' tænk sig at der var en bitt' –
- (3) Alexander: (*ser forbi ham.*) Den Kameluld dernede skal tilses; den er jo ved at løbe sur. Hellere faa den ud og vejres. – Sidder han og sover ved Arbejdet, hva! (Hugger med sin kortskaftede Pisk til en Arbejder, der farer op med et Smertensbrøl) Hva? (Hugger igen) Hva? (Hugger igen)
- (4) En Arbejder: (*rejser sig*) Undskyld, Opsynsmand, men det er altsaa ved det, at Malthus's Mor ligger for Døden.
- (5) Alexander: (*farer om imod ham*) Hvad sagde?
- (6) Arbejderen: Han vaager altsaa ved den Gamle om Natten – en 4, 5 Nætter nu. Maa-ske han desaarsag er lidt nikkevorn ved Syningen.
- (7) Alexander: Ved Hermes⁴, hvad rager det mig, hvad Malthus bruger sine Nætter til. Det, der rager mig, er, at han syer om Dagen. Det er det, han er her for. Det er det, Kejseren har sat mig til at passe paa, han gør. (*Hugger med Svøben gennem Luften*) Er der ellers nogen der mukker?

¹Paulus: Apostelen Paulus hed oprindeligt Saulus af Tarsus (ca. 4-62/64 e.Kr.). Paulus tilhørte den første generation af kristne ledere, og hans breve fra udbredelsesmissionen (bl.a. de to Korintherbreve og Galaterbrevet i Det nye Testamente) har siden gjort ham til en af de største og mest betydningsfulde personer i kirkehistorien. Inden konverteringen til kristendommen, hvor han skiftede navn, var Paulus teltbygger og medlem af farisæerne, som var et folkeligt jødisk parti, der blomstrede op i Palæstina i århundrederne op til og efter Kristi fødsel. [BOE & DSD]

²Alexander: Alexander er nævnt i Det nye Testamente (NT: 2. Tim. 4,14): "Smeden Alexander har voldt mig meget ondt. Herren vil gengælde ham efter hans gerninger. Ham skal også du vogte dig for, for han er trådt hårdt op imod vores forkyndelse."

³Byssos-Lærredet: Kommer af det græske "byssos", som betyder hør, linned eller bomuld. [ODS]

⁴Hermes: Guden for frugtbarhed, drømme og handel samt beskytter af vejfarende, tyve og hyrder i den græske mytologi. [BOE]

- (8) Den fremmede: (*ved Døren*) Undskyld, jeg vilde gerne tillade mig at spørge om, der skulde vel ikke være en Bitte ...
- (9) Alexander: Faa nu ikke speget Garnet⁵ dernede. Hvem har lirket ved Skodden. Luk den til! det Sollys adspredter jer bare. Tavshed! saa syer vi igen.
- (10) Den fremmede: Undskyld, men det skulde vel ikke....
- (11) Alexander: Hvad er du for et Kadaver? Hvad render du her, hvor du ikke har noget at gøre?
- (12) Den fremmede: Undskyld, jeg tænker det er Smeden Alexander, jeg taler med ...
- (13) Alexander: Hvad siger han? Pas jeres Arbejde, I Kreaturer. Ellers skal jeg Jeg er Opsynsmanden Alexander.
- (14) Den fremmede: Om Forladelse igen. Jeg er en fremmed. Kom til Byen i Gaar. Men har det smaat med Gysser. Og er udlært ved Teltmageriet. Saa tænkte jeg, jeg maaske kunde faa en Dags Arbejde eller to.
- (15) Alexander: Naa saadan. Han er altsaa en paa Valsen⁶.
- (16) Den fremmede: Det kan vi godt sige, ja.
- (17) Alexander: ⁷ Og hvorfor har han saa ikke henvendt sig til Kontoret for Arbejdssøgende?
- (18) Den fremmede: Der har jeg været. Men de havde ingenting.
- (19) Alexander: Og saa kommer han her og tror, vi forærer Arbejde bort til udenbys Folk og Omstrejfer, som om vi ikke har Besvær nok med at finde paa noget at bestille til vore egne. Farvel med ham! Rufus, kom herop og vis mig
- (20) Den fremmede: De sagde til mig, at Smeden Ale – at Opsynsmanden Alexander ...
- (21) Alexander: (*løfter Piskan*) Han har faaet Nej paa det kommunale Kontor og kommer saa her og tror – Ved han ikke, at dette er Statens Teltmageri i Korinth⁸? at jeg er kejserlig Embedsmand. Ved han ikke, der er Orden her i Riget. Ved han, Kejseren er en Gud?
- (22) Den fremmede: I har en daarlig Arm, ser jeg.
- (23) Alexander: (*forbløffet*) Ja, jeg – jeg har noget Betændelse i venstre Arm, ja. Ved han kanske Raad for det?

⁵*speget Garnet*: Ordet ”spege” (ældre nydansk) betyder at bringe i uorden, og det bruges som her især mht. garn: bringe i urede eller sammenfiltre. [ODS]

⁶*Han er altsaa paa Valsen*: Jf. det tyske udtryk ”auf der Walze sein” eller ”auf die Walze gehen”, som betyder at rejse omkring som håndværkssvend til fods i ind- og især udland og tage forskelligt arbejde. [ODS]

⁷ ’Og saa tænkte, vi forærede Arbejdet bort til Omstrejfer, – som om han ikke godt, at vi har Mas nok til at finde paa noget at bestille til vore egne.’ er overstreget. Desuden er ’udenbys Folk og Omstrejfer’ overstreget.

⁸*Korinth*: Græsk by i bunden af Den Korintiske Bugt, hvis beliggenhed gjorde den til en af den græske oldtids rigeste og vigtigste byer. Den havde bl.a. i 400-tallet f.Kr. den største flåde på Peloponnes. Byen blev ødelagt af romerne 146 f.Kr., men grundlagdes på ny 44 f.Kr. af Cæsar. I den romerske kejsertid blev Korinth atter handelscentrum, ligesom den var en vigtig by i den tidlige kristendom. [DSD]

- (24) Den fremmede: Det maa I jo nemt kunne faa helbredt, naar I er i tjeneste hos en Gud.
- (25) Alexander: (*staar med aaben Mund. Der bliver som en Slags ængstlig Fnisen i Rækken*) Herut!
- (26) Den fremmede: Om Forladelse (*Vil gaa.*)
- (27) Alexander: Stands! Sig mig, du, har du ingen Gud, du dyrker?
- (28) Den fremmede: (*nikker*)
- (29) Alexander: Men du har jo Øjenbetændelse, se blot, hvor du er rød. Hvorfor skiller din Gud dig ikke af med den.
- (30) Den fremmede: Fordi han har selv givet mig den.
- (31) Alexander: Saa?
- (32) Den fremmede: Jeg holdt ikke rigtig af ham. Saa slog han mig med Blindhed. Og nu elsker jeg ham.
- (33) Alexander: Hahaha, har I hørt det! Hans Gud gav ham en Ulykke paa Halsen; det var noget, han kunde li!
- (34) Den fremmede: Og den samme Gud har ledt mig herhen og sagt mig, han havde Arbejde til mig her.
- (35) Alexander: Saa kan du hilse din Gud fra Opsynsmanden Alexander og sige ham, at han tog fejl.
- (36) Vasprius: (*ind*) Alexander!
- (37) Alexander: Her, Herre!
- (38) Vasprius: Der er sket et nyt Røveroverfald i de gaiske Bjerge⁹. Vi maa have straf-
feexpeditionen fremskyndet. Kan Teltdugen være færdig til i Morgen Aften.
- (39) Alexander: Det er umuligt, Vasprius.
- (40) Vasprius: Det er Kejsereens Ønske.
- (41) Alexander: Saa skal det ske.
- (42) Vasprius: Og saa sker det. Jeg stoler paa dig Alexander. Du ved, at hele dette vældige Rige holdes sammen af det ene, at Kejsereens Vilje sker.
- (43) Alexander: Det ved jeg.
- (44) Vasprius: Vel. Men fy for Pokker, hvor der lugter inde hos jer. (*ud*)
- (45) Alexander: Rufus! Afsted til Hvervekontoret med dig. Alt Mandskab, de kan skaffe os, kan vi bruge i Morgen. Der bliver ikke noget af Søvn i Nat, Folkens. Det forstaar I. Dobbelt fart paa. – Sig mig, du der. *Kan* du sy?
- (46) Den fremmede: Jeg er udlært, Herre.
- (47) Alexander: Du er jo blind.
- (48) Den fremmede: Nej, nej. Og for Resten ligger det jo i Fingrene.

⁹de gaiske Bjerge: Uklart hvilke bjerge, der refereres til.

- (49) Alexander: Har du Papirer?
 (50) Den fremmede: Værsgod.
 (51) Alexander: Du hedder Paulus.
 (52) Den fremmede: Javel.
 (53) Alexander: Er født i Tarsus.
 (54) Paulus: Javel.
 (55) Alexander: Har lært i Mysien¹⁰?
 (56) Paulus: Javel.
 (57) Alexander: Værsgod! tag saa Pladsen der ved Væggen og tag fat med det samme. Aisthenes, bring Værktøj.
 (58) Paulus: Jeg siger saa mange Tak.
 (59) Alexander: Og saa syer vi.

Der arbejdes i Tavshed. Paulus sidder nu ved Siden af Malthus.

- (60) Alexander: Snorker nu det Pindsvin igen (*Slaar til ham*)
 (61) Malthus: Herre! Herre! Jeg duer visst ikke i Dag. Og min gamle Mor kan dø i Nat. Jeg beder saa ydmyg om et Døgns Frihed for Arbejdet.
 (62) Alexander: Det bevilges dig. Fri i Morgen Aften. Sy! (*Alexander gaar ned gennem Rækken.*) Jeg siger dig, du tager for lange Sting, Orbis. Se nu her! (*Idet han bøjer sig over Lærredet, kommer Poppea ind, staar lidt i Solstrimen fra Forhænget, vænner sine Øjne til Halvmørket, finder sin Far, gazeller hen til ham*)
 (63) Poppea: ¹¹ Far, Bedstemor er kommen til Bevidsthed.
 (64) Malthus: Er hun?
 (65) Poppea: Hun spurgte efter dig. Mor mente, jeg skulde prøve at løbe herhen. Bedstemor lever ikke Natten over.
 (66) Malthus: Skynd dig hjem og sig, jeg skal komme.
 (67) Alexander: Hvad sker der deroppe. Hvad er det her?
 (68) Malthus: Mor er paa det sidste, Hr. Opsynsmand.
 (69) Alexander: Er det – er det din Datter?

¹⁰Mysien: Region i det nordvestlige hjørne af Anatolien, den centrale del af Tyrkiet eller det meste af halvøen Lilleasien. [DSD]

¹¹ Kaj Munk har undladt at gøre opmærksom på, hvilken aktør der udtaler den følgende replik. Ud fra sammenhængen må det være 'Poppea'.